

освіти»: збірник наукових статей (27 травня 2021 року) – Суми, 2021. – С. 631-637.

9. Юзькова В.Д. Методичні рекомендації щодо створення STEM-кабінетів/лабораторій у ЗЗСО. URL: <https://tinyurl.com/2dyf9krl>.

10. Як організувати цікавий навчальний проєкт та правильно його оцінити: практичні поради. URL: <https://tinyurl.com/23yn5dl8>.

Старовойт П.С.,
методист науково-методичного центру
виховної роботи та культури здоров'я
КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»
e-mail: p.star@i.ua

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2023-2024 Н.Р.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-ІХ у закладах освіти виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на загальнолюдських, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини громадянина тощо [8]. Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу.

Нормативно-правові документи щодо організації виховної діяльності в освітніх закладах:

- Конституція України;
- Конвенція про права дитини (ратифікована Постановою ВР від 27.02.91 №789-ХІІ);
- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року;
- Державний стандарт базової середньої освіти;
- Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року;
- Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки;

● **Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі;**

● **Закони України:**

- «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 №2402-III;
- «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. №2657-VIII
- «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 №3739-VI;
- «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 09.04.2015 №314-VIII;
- «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» від 09.04.2015 №315-VIII;
- «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 №317-VIII.

Російський напад на Україну створив безпосередню та зростаючу загрозу життю й добробуту 7,5 млн українських дітей.

Унаслідок військових дій 3 млн дітей в Україні та понад 2,2 млн дітей у країнах, котрі приймають біженців із неї, потребують невідкладної гуманітарної допомоги. Внутрішнє й зовнішнє (за межі України) переміщення торкнулося кожних двох дітей із трьох.

Війна впливає на психічне здоров'я кожного громадянина України. Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу.

Особлива роль в організації виховної діяльності в закладі освіти належить **класним керівникам**. Діяльність класного керівника регламентується «Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 6 вересня 2000 року № 434, затвердженим в Міністерстві юстиції України 26 вересня 2000 року за №659/4880 (зі змінами).

Національно-патріотичне виховання

Наказом МОН України від 06.06.2022 №527 затверджено Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року [10].

Серед основних складових національно-патріотичного виховання в Концепції виокремлені **громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання**.

Успішність національно-патріотичного виховання в освітніх закладах області значно підвищиться, якщо ми навчимося протидіяти маніпулятивним впливам. Ми живемо в умовах потужної інформаційної боротьби. Щодня, щогодини та щохвилини на нас впливає величезна кількість різноманітної інформації – тривожної, шкідливої, маніпулятивної, обнадійливої тощо. Кількість повідомлень, яку ми «перетравлюємо», незрівнянна ні з чим та зростає щодня.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, української повстанської армії, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у Сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху, Героїв російсько-української війни.

Складовою частиною патріотичного виховання, яка в часи воєнної загрози набуває пріоритетного значення, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючій особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання має проводитися комплексно, спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, Збройних Сил України, інших силових структур.

Окремими напрямками є:

- виховання дітей молоді на прикладах героїзму воїнів Української повстанської армії;

- створення сприятливих умов, встановлених на законодавчому рівні, для діяльності молодіжних організацій, дитячих та молодіжних громадських об'єднань, що беруть участь в процесі національно-патріотичного виховання;

- розроблення та упровадження системи заходів з метою реалізації Концепції національно-патріотичного виховання;

- реалізація положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), активне долучення освітніх закладів області до участі у грі.

З метою вшанування світлої пам'яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, відповідно до Указу Президента України від 16 березня 2022 року №143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», **щоденно о 9 годині 00 хвилин долучатись до загальнонаціональної хвилини мовчання.**

25 травня 2020 року Указом Президента України схвалена **Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі за №195/2020.**

Освітній процес укотре зазнає змін. У першу чергу більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для перебування учнів і працівників. МОН пропонує **алгоритм дій для вчителів на той випадок, коли під час занять в школі пролунає сигнал повітряної тривоги.** Алгоритм складено на основі рекомендацій ДСНС України [11].

Протидія булінгу

Відповідно до статті 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX у закладах освіти виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина тощо [12].

Закон України «Про освіту», зокрема стаття 53, визначає право здобувачів освіти на захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти.

Законом України від 18.12.2018 №2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» внесено зміни до Закону України «Про освіту» щодо визначення поняття булінгу (цькування), його типових ознак.

Згідно із Законом України від 15.07.2021 №1658-IX визначено

зміст поняття безпечне освітнє середовище, як сукупність умов у закладі освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

На сайті МОН під рубрикою «Антибулінг» розміщений банк методик інструментарію [13].

Наголошуємо, що на доступному місці у закладі освіти варто розмістити контактну інформацію про керівників та педагогічних працівників закладу освіти, до яких, відповідно до посадових обов'язків, можуть звертатися учасники освітнього процесу для оперативного вирішення питань, що стосуються збереження життя чи здоров'я, а також захисту прав та інтересів дитини; номер телефону **1547** Урядової гарячої лінії з попередження домашнього насильства; телефонні номери Національної дитячої «гарячої» лінії **0 800 500 225** або **116 111** (для дзвінків з мобільного).

Для використання в профілактичній роботі в закладах освіти на сайті МОН розміщений у вільному доступі банк педагогічних технологій у рубриці «Корисні посилання щодо теми антибулінгу»: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiya-bulingu/korisni-posilannya-shodo-temi-antibulingu>.

Міністерство внутрішніх справ України запустило у Telegram чат-бот «ДійПротиНасильства» щодо протидії домашньому насильству, який надасть максимально вичерпну інформацію про домашнє насильство, підтримку та допомогу в цьому питанні.

Особливо актуальною у 2022/2023 н.р. буде профілактична робота щодо протидії торгівлі людьми (лист МОН №1/3663-22 від **25.03.2022 року «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії»**). Адже в умовах воєнного стану спостерігається розширення групи ризику людей, які можуть потрапити у торгівлю людьми, до неї додалися внутрішньо переміщені особи, біженці, діти без супроводу, багатодітні та малозабезпечені сім'ї, самотні матері,

люди з особливими потребами, самотні люди похилого віку. А особливо прикро, що до групи ризику потрапили неповнолітні діти, адже в умовах військової агресії діти могли без батьків переміщуватися в Україні і перетинати кордон. З метою підвищення обізнаності населення про злочин торгівлі людьми в умовах воєнного стану Координатор проєктів ОБСЄ спільно з партнерами розробили чат-бот «Залишайся в безпеці». [14].

Профілактика шкідливих звичок та девіантної поведінки

Запобігання вживання дітьми та учнівською молоддю наркотичних та психотропних речовин повинно займати належне місце в організації виховного процесу закладу освіти.

Просимо в межах компетенції:

- впроваджувати апробовані передовою міжнародною та вітчизняною практикою профілактичні стратегії формування життєвих навичок, розробляти нові й удосконалювати чинні програми та методики розв'язання наркотичних і алкогольних проблем згідно з вимогами МОН до наукових, науково-методичних та освітніх видань;

- формувати в дітей, учнівської та студентської молоді життєві навички, уміння протистояти ризикам і загрозам, пов'язаним з наркотиками.

Сприяння розвитку учнівського самоврядування

Варто зосередити увагу на питаннях щодо активізації суспільно-значущої діяльності та розвитку учнівського самоврядування в закладах освіти.

Відповідно до статей 28 та 70 Закону України «Про освіту» в закладах освіти функціонують органи учнівського самоврядування, діяльність яких спрямована на створення сприятливих умов повноцінного становлення особистості, її успішної інтеграції у суспільне життя, залучення до участі дітей у державно-громадському управлінні закладом на принципах прозорості і відкритості.

Рекомендуємо формувати пріоритети та стратегічні напрямки у роботі з дітьми та учнівською молоддю, підтримувати соціально-активні програми, ініціативи та проєкти органів учнівського самоврядування; удосконалювати механізми урахування думки дитини під час вирішення питань, що стосуються її життя; забезпечувати ефективну взаємодію між громадськими організаціями та органами державної влади, органами місцевого самоврядування. **Креативно до роботи учнівського самоврядування підійшли у Хотинському**

опорному ЗЗСО (цікавий досвід менторки учнівського самоврядування Тетяни Юрчак)

Радимо використовувати під час організації виховної роботи з учасниками освітнього процесу листи, накази та інші матеріали, надіслані Міністерством освіти і науки України, зокрема:

1. «Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році» від 02.08.2022 р. №18794-22.

2. «Щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією російської федерації на території України» від 22.06.2022 р. №1/6885-22.

3. «Про Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою» від 14.06.2022 р. №1/6355-22.

4. «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» від 10.06.2022р. №1/6267-22.

5. «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» від 30.05.2022 №1/5735-22.

6. «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» від 13.05.2022 р. №1/5119-22.

7. «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» від 29.03.2022 р. №1/3737-22.

8. «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії» від 25.03.2022 р. №1/3663-22.

Дистанційне виховне середовище. У складний для всієї держави час, діти як ніколи потребують підтримки й уваги дорослих. Ідеться не лише про батьків, а й про вчителів, яким вони довіряють і до яких прислухаються.

Перед педагогічним колективом стоїть нелегке завдання – наповнити дистанційний освітній процес виховним змістом національно-патріотичного спрямування і таким, що дасть дітям відчуття стабільності у теперішній реальності, зможе відволікти їх і розважити, що необхідно для позитивного фізичного і психоемоційного стану дітей.

Форма проведення виховних онлайн-заходів може бути різноманітною: тематичні уроки, лекції, вебінари, круглі столи, літературні вечори, флешмоби, челенджі, квести, конкурси малюнків на патріотичну тематику, написання листів-подяк ЗСУ. Актуальним буде організація віртуальних екскурсій [15].

З огляду на існуючу загрозу психічному здоров'ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії російської федерації,

команда МОН створила методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» для педагогічних працівників, психологів і соціальних педагогів закладів освіти» [16].

У зв'язку з тим, що освітні заклади набули автономного статусу, планування виховної діяльності здійснюється відповідно до специфіки та традицій закладу, особливостей розвитку громади. Не існує єдиних підходів до написання планів з виховної роботи. Найважливіше – це дієвість планування, реальність виконання виховних заходів, емоційне забезпечення виховного впливу на сучасного школяра.

Основне, щоб виховна система освітнього закладу була самодостатньою та ефективною, адже під час проведення інституційного аудиту Державна служба якості освіти використовує метод опитування учнів вчителів та батьків на предмет комфорту дитини в освітньому закладі. Особлива роль належить класним керівникам, особливо в час воєнного стану, адже багато батьків та учнів нині перебувають за кордоном і завдання класного керівника утримувати зв'язок учня зі школою. Важливу роль класним керівникам слід проявити до учнів із сімей вимушених переселенців щодо адаптації їх у класних колективах. Заступнику директора з виховної роботи необхідно забезпечити співпрацю педагогічного колективу із психологами та соціальними педагогами.

Список використаних джерел та літератури

1. ГО «Ла-Страда – Україна»: вебсайт. URL: <https://la-strada.org.ua/>.
2. ED-ERA: студія онлайн-освіти: вебсайт. URL: <https://courses.ed-era.com>.
3. Керівництво щодо соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті: вебсайт. URL: <https://betterinternetcentre.org/?p=64>.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
5. Міністерство освіти і науки України: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti>.

6. Міністерство цифрової трансформації України: вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses>.

7. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 №463-IX, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

8. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

9. Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00#Text>; <https://ips.ligazakon.net/document/RE12665>.

10. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>.

11. Алгоритм дій для вчителів на той випадок, коли під час занять в школі пролунає сигнал повітряної тривоги. На основі рекомендацій ДСНС України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpechne-osvitnye-seredovishe-yak-diyati-vchitelyam-pid-chas-zanyat-pri-ogoloshenni-signalu-povitryana-trivoga>.

12. Стаття 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

13. Банк методик інструментарію «Антибулінг». URL: <https://iiKoi.gov.ua/ii/osiya/zagalna-serechnya-osiya/proticliya-bulingu>.

14. Чат-бот «Залишайся в безпеці». URL: https://t.me/stay_in_safe_ua_bot.

15. Організація віртуальних екскурсій. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1FzGOW6LQXeHoivQV1eBO3iGYu5hVP4ab?usp=sharing>.

16. Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» для педагогічних працівників, психологів і соціальних педагогів закладів освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>.